

בס"ד | דף מס' 13 | שיעור מקוון במסכת ברכות | הרב ישי יסלזון
מקור מצוטט | [מקור להרחבה] | סתם הפנייה היא למסכת ברכות

[קישור לזום בימי רביעי בשעה 20:45](#) | [קישור לקבוצת הוואטסאפ של השיעור](#)

יב: זכירת יציאת מצרים

יב: במשנה (ובגמ' עליה) וברש"י.

המקורות

❖ במה נחלקו ראב"ע וחכמים לגבי הזכרת יציאת מצרים?

- יג. במשנה, ירושלמי ברכות פ"א ה"ו "תמן אמרין... וגואלו", בבלי יד: "אמר אביי הלך אנן..." עד הנקודותיים, דברים טז, א-ג, שמות יג, א-ג.
- תוס' ר' יהודה החסיד ורשב"א על המשנה בשם הראב"ד, פירוש הרמב"ם על המשנה שלנו.

❖ מכל מוני המצוות רק הסמ"ק, מנה מצווה זו – הרשב"ץ תמהה על זה, עיינו בהסברים שמובאים לדין זה בסעיפים הבאים:

- סמ"ק עשה קי, זה הרקיע לתשב"ץ אות כז "ואני מצאתי... הדברים כנ"ל".
- ברכות כא. "אמר רב יהודה ספק קרא... דאית בה תרתי", רמב"ם הלכות ק"ש פ"א ה"א-ה"ג.
- פרי מגדים פתיחה להלכות קריאת שמע באות ד ("הא דמחויב..."), צל"ח ברכות יב: ד"ה 'מזכירין' בעיקר מ: "ונתתי לבי לדבר זה...", שו"ת בית יצחק סימן יב (החלק המצורף).
- מג"א נחז, וסימן ע"ס"ק א, פרי חדש או"ח נח, א "מכל הלין מוכח... פרק קמא דברכות", שאגת אריה סימן יב "אלא וודאי דנשים... ונשים פטורים וכמש"כ"י, או"ש ק"ש פ"א ה"ג ד"ה 'לכן אמינא', 'ולפי זה', 'ועוד אפשר'.
- רבינו יונה א. למטה: "ועדיין יש לשאול... לילה הוי להזכיר יציאת מצרים", שאגת אריה סימן ח עד: "...לילה הוא וזה ברור", יג: "ת"ר שמע ישראל... בזמנה".
- אורחות חיים בשם הרשב"א מצוטט לקמן², הגהות רעק"א או"ח סי' סז ד"ה 'אמר שירת הים'.
- רמב"ן שכחת הלאוין א.

¹ וראה תוספות מנחות מ: ד"ה 'משום' ו'אוריית'... לחייב המלבוש'.

² והשוו לתוס' בדף כא. ד"ה 'ספק לא אמרי'.

תלמוד ירושלמי מסכת ברכות פרק א הלכה ו

תמן אמרין לא יתחיל ויאמר ואם התחיל גומר. ורבנן דהתם אמרין מתחיל ואינו גומר. מתניתין פליגא על רבנן דהכא מזכירין יציאת מצרים בלילות ר' בא רב יהודה בשם רב מודים אנחנו לך שהוצאתנו ממצרים ופדיתנו מבית עבדים להודות לשמך. מתניתא פליגא על רבנן דתמן ויאמר אינו נוהג אלא ביום כל פרשת ויאמר אינו נוהג אלא ביום. ר' בא בר אחא נחית לתמן חמיתון מתחילין וגומרין ולא שמיע דתמן אמרין לא יתחיל ויאמר ואם התחיל גומר. ורבנן דהכא אמרין מתחיל ואינו גומר. בעון קומי ר' אחיאי בר' זעירה היך הוה אבוק נהוג עביד כרבנן דהכא או כרבנן דהתם ר' חזקיה אמר כרבנן דהכא ר' יוסה אמר כרבנן דהתם. א"ר חנינא מסתברא דר' יוסה דר' זעירא מחמיר וינן מחמירין והוא עבד נהיג דכוותהון. תני הקורא את שמע בבוקר צריך להזכיר יציאת מצרים באמת ויציב. ר' אומר צריך להזכיר בה מלכות. אחרים אומרים צריך להזכיר בה קריעת ים סוף ומכת בכורים. ר' יהושע בן לוי אומר צריך להזכיר את כולן וצריך לומר צור ישראל וגואלו.

ברכה משולשת (תוספות רבי יהודה החסיד) ברכות יב ע"ב

מתני' מזכירין יציאת מצרים בלילות. אבל רבנן ס"ל דאין מזכירין דכל ימי חיך כתיב ועיקר גאולה היתה ביום כדאמר לעיל.

חדושי הרשב"א מסכת ברכות דף יב עמוד ב

מתני' אמר רבי אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא כתב הראב"ד ז"ל תמה אני בתחלה שלא היו מזכירים יציאת מצרים בלילות נמצא שלא היו אומרים לא פרשת ציצית ולא אמת ואמונה אם כן שתים לאחריה היכא משכחת לה, ונראה לי כי מה שאמר ולא זכיתי שתאמר מן התורה קאמר ולעולם היו קורים פרשת ציצית ואמת ואמונה מדברי חכמים ע"כ.

רמב"ם על משנה מסכת ברכות פרק א משנה ה

[ט] יציאת מצרים, ר"ל פרשת ציצית שבה אמר ה' אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים. והיה הדין נותן שלא לקרות פרשה זו בלילה לפי שאין מצות ציצית נוהגת בלילה שהרי אמר ה' וראיתם אותו, בשעה ראיה, כמו שבא בקבלה. לולא יציאת מצרים שבה, ולפיכך נקראת בגללה. ומה שאמר ר' אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא אמר בן שבעים שנה. לפי שלא היה בן שבעים, כי אם צעיר לימים, אלא שהיה מרבה להגות וללמוד ולקרות לילה ויומם עד שחלשו כחות גופו ונזדקן, ונעשה כזקן בן שבעים שנה. והרי החלה בו הזקנה ברצונו כמו שנתבאר בתלמוד, לפיכך אמר בתמיהה אני על אף רוב השתדלותי והתחברותי עם החכמים לא זכיתי לדעת הרמז בכתוב על חובת קריאת פרשת ציצית בלילה עד שדרשה בן זומא.

ספר מצוות קטן מצוה קי

להזכיר יציאת מצרים דכתיב (דברים י"ו) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים, לכך תקנו חכמים פרשת ציצית בקריאת שמע, וגם תקנו חכמים אמת ויציב אמת ואמונה.

זוהר הרקיע מצוה קז

ואני מצאתי מצות זכור אחרת נ"ל שראוי להכניסה במנין המצות והיא זכור את היום אשר יצאתם ממצרים ועל זה דרשו במשנה פ"ק מברכות (י"ב ב') למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך ימי חיך העולם הזה כל ימי חיך להביא לימות המשיח. ופי' בגמ' שתהא שעבוד מלכיות עיקר ויציאת מצרים טפלה לה אבל לא תתבטל לעולם ובפ"ב מברכות (י"ג) אמר דרב הוה מהדר אשמעתא דיצ"מ ואעפ"כ הי' גומר ק"ש כדי להזכיר יציאת מצרים בזמנה ובפ' ההוא (י"ד ב') אמר דרך תמה על אותן שלא היו קורין פרשת ציצית בלילה והא בעיא אדכורי יציאת מצרים. והשיבו דאמר הכי מודים אנחנו לך יי' אלהינו שהוצאתנו מארץ מצרים. ובפ' מי שמתו (כ"א) אמר ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר אמת ויציב מ"ט אמת ויציב דאורייתא פי' משום יציאת מצרים וא"כ ראוי למנותה מצוה והרמב"ם ז"ל כלל מצוה זו עם מצות והגדת לבנך ואינו נראה שאותה מצוה מיוחדת לאותו לילה ולא פטרתה פרשת ויאמר ולא ברכת אמת ואמונה. וכמו שאנו מונין קריאת התורה מצוה וקריאת ק"ש מצוה שיש לה זמן מיוחד. אעפ"י שברכה א' פוטרות והיא ברכת אהבה רבה כמו שנזכר בפ"א מברכות וכן ראוי למנות מצות זכירה מצוה ומצות הגדה מצוה וק"ו הדברים כנ"ל:

רמב"ם הלכות קריאת שמע פרק א

(א) פעמים בכל יום קוראין ק"ש בערב ובבקר, שנאמר ובשכבך ובקומך בשעה שדרך בני אדם שוכבין וזה הוא לילה, ובשעה שדרך בני אדם עומדין וזה הוא יום.
(ב) ומה הוא קורא שלשה פרשיות אלו הן: שמע והיה אם שמוע ויאמר, ומקדימין לקרות פרשת שמע מפני שיש בה יחוד השם ואהבתו ותלמודו שהוא העיקר הגדול שהכל תלוי בו, ואחריה והיה אם שמוע שיש בה צווי על (זכירת) שאר כל המצות, ואחר כך פרשת ציצית שגם היא יש בה צווי זכירת כל המצות.
(ג) אף על פי שאין מצות ציצית נוהגת בלילה קוראין אותה בלילה מפני שיש בה זכרון יציאת מצרים ומצוה להזכיר יציאת מצרים ביום ובלילה שנאמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, וקריאת שלש פרשיות אלו על סדר זה היא הנקראת קריאת שמע.

פרי מגדים אורח חיים פתיחות פתיחה לקריאת שמע

הא דמחויב להזכיר יציאת מצרים ביום ולילה, כנראה שהוא מצות עשה מן התורה, וכדדריש בן זומא [ברכות יב, ב] ימי חיך הימים כל ימי חיך הלילות, ולמה לא מנאה הר"מ ז"ל למצות עשה בפני עצמה, לא כאן בהלכות קריאת שמע, ולא בפתיחה על הלכותיו [ש]כתב רק מצות עשה אחת לקרות קריאת שמע לבד, וגם במנין המצות לא מצאתיו כעת. ובפריי לאו"ח בהלכות פסח עמדתי על זה אם ספור יציאת מצרים מצות עשה תמיד בכל יום א' ביום וא' בלילה, למה מנאה הר"מ ז"ל בהלכות חמץ ומצה בפתיחה [אות] ח' לספר ביציאת מצרים באותו הלילה, וגם על הקרא קשה והגדת לבנך כו', והא בכל יום מחויב בלילה ג"כ, וכי תימא והגדת באורך ובהוצעה (עיין ר"מ אלשיך על התורה פרשת חיי שרה "הגיד" נא לי בת מי את, ובתהלים קמ"ב אשפוך לפניו שיחי צרתי לפניו "אגיד") זה לא ניתן להאמר כלל, דוודאי נוסח הגדה הכל דברי חז"ל, ומן התורה כי אמר ה' הוציאנו ממצרים יצא, ושלושה דברים פסח מצה ומרור דצריך למימרנהו הכל מדרבנן, וכדבעינן למימר שם אי"ה. ומיהו יש לומר דביום מצות עשה לומר יציאת מצרים, אבל בלילה דאיתא מריבויא "כל" ימי חיך להביא הלילות, וכבר ידוע דכל מילי הבאים מריבויים לא נכנס במנין מצות ואינם מצות עשה רק מצוה בעלמא מן התורה, ויציאת מצרים באותו הלילה מצות עשה הוה. שהפרש יש בין מצוה בעלמא מן התורה ובין מצות עשה, כמו שיראה הרואה במנחות (ע"ח) [סח] א' בעומר יע"ש בתוספות [ד"ה

ובא] ובדף ה' [ע"ב] שם [ד"ה האיר] ובצאן קדשים, יע"ש. ובתוספת שבועת כ"ג ב' ד"ה דמוקי שהשבועה חלב על חצי שיעור, דאין בו עשה רק מריבויה דכל חלב, ואעשה אין חל כו', ואפשר נמי אי יש לו לקיים מצוה בעלמא ועשה גמורה, דחי העשה גמורה למצוה בעלמא. ונאמר עוד דסובר הר"מ ז"ל כי למען תזכור יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך זכירה בלב סגי ודי בכך, ובלייל פסח צריך שיגיד בפה כדכתיב והגדת לבנך כו', וסתם הגדה נמי בפה (עיין מאיר נתיב בשורש נגד, ומה שכתוב בשמואל ב' י"ט ז' הגדת היום כי מתוך דבריו כאלו הגיד. אבל אמירה מצינו בלב, עיין מאיר נתיב שורש אמר דברים ז' י"ז וח' י"ז כו', וגם בשורש דבר שייך בלב, ואין כאן מקומו), א"כ אתי שפיר שלא מנה הר"מ ז"ל לזה למצות עשה. וכל זה צ"ע הלא מצות עשה ולא תעשה בתחלת ספר המדע במחשבה הוא ומנאם, ואי"ה יבואר עוד, וכאן אין להאריך.

צל"ח מסכת ברכות דף יב עמוד ב

שם מזכירין וכו'. הרי"ף והרא"ש לא הביאו משנה זו ולא כל הנאמר אח"כ בגמרא, ודבר זה יתבאר לקמן בדברינו בסוגית הגמרא [י"ג ע"א ד"ה ולפמ"ש לעיל], וכן דעת הרמב"ם בחיבורו. ואמנם דבריו בפי' המשנה שדרכו בכל מקום שיש מחלוקת במשנה להכריע במקומו הלכה כדברי מי, וכאן בפי' משנתנו לא הזכיר שום הכרעה להלכה. ולכן נלע"ד לשום לב אם יש כלל פלוגתא לדינא בין התנאים בזה. והנה לפי פירושו של הברטנורה דהאי ולא זכיתי דקאמר ר' אלעזר בן עזריה הוא לשון ניצוח, שלא היה יכול לנצח את החכמים עד שדרשה בן זומא, א"כ מכלל דפליגי חכמים וס"ל שאין מזכירין יציאת מצרים בלילות. אבל רבינו הגדול בפי' המשנה פירשו לשון זכות, שלא זכה לדעת הרמז שנרמז בכתוב חיוב זכרון זה בלילות, וא"כ איכא למימר שבגוף הדין אין בו שום פלוגתא, ורישא דמשנתנו מזכירין יציאת מצרים בלילות הוא מאמר מוחלט ואין בו פלוגתא, אלא שר' אלעזר בן עזריה רצה לעמוד על הדבר זה מאיזה מקרא למדוהו ולא זכה לזה עד שדרשה בן זומא מקרא דכל ימי חיך, ועל זה נחלקו חכמים שמזה אין ראיה, אבל אעפ"כ הדין דין אמת. ולכן לא הוצרך רבינו הגדול בפירוש המשניות להכריע שום הלכה. ובפירוש האי קרא כל ימי חיך וגו', אם כדברי בן זומא או כדברי חכמים, אין לזה עסק להכריע בפירוש המשנה, כי הוא הלכתא למשיחא אם יזכירו לימות המשיח יציאת מצרים או לא. ובדברינו בגמ' יתבאר אם הלכה בזה כדברי בן זומא או כרבנן. ועכ"פ בגוף חיוב זכירת יציאת מצרים בלילות לפי פירושי הנ"ל אין בזה מחלוקת, ולכן פסק רבינו בחיבורו פ"א מק"ש הלכה ג' שקורין פרשת ציצית בלילה מפני שיש בה זכרון יציאת מצרים ומצוה להזכיר יציאת מצרים ביום ובלילה שנאמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, עכ"ל רבינו. ואמנם אף על פי שהביא קרא הזה, לדעתי אין בזה הכרע שסובר כבן זומא דדרשינן ימי חיך הימים וכל לרבות הלילות, אבל הביא קרא זה להביא ראיה שמצוה להזכיר יציאת מצרים, דבדבר זה לא נחלקו חכמים ובן זומא דעיקר מצות יציאת מצרים מהך קרא ילפינן.

שו"ת בית יצחק אורח חיים סימן יב

ולפענ"ד בלא"ה לא קשה קושית השאג"א אהא דנשים אין חייבות ביציאת מצרים דהרי הרמב"ם לא חשיב במנין המצות להזכיר יציאת מצרים בכל יום. וע"כ נ"ל דהרמב"ם הוכיח מלשון הקרא דכתיב למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך ולא כתיב בלשון עשה זכור כמו דכתיב זכור את היום הזה ולא יאכל חמץ וכו' וע"כ הוכיח דכונת הקרא למען תזכור. היינו שבעת ק"ש יזכור ג"כ היום הזה ול"ה מצוה בפ"ע רק מצוה המסתעפת דבעת שיעשה חיוב אחר יזכור ג"כ זאת כענין שאמרו במנחות למען תזכרו ראה מצוה זו ותזכור מצוה אחרת דזולת זאת הו"ל לקרא לכתוב בלשון זכור. וע"כ הרמב"ם כללה במצות ק"ש. ומעתה דנשים פטורות מק"ש פטורות נמי ממצוה זאת דל"ה מצוה אחרת רק נכללת בק"ש. ונ"ל ראיה לרמב"ם דיציאת מצרים טפל לק"ש. או למ"ד ק"ש ל"ד טפל למצות ובשכבך דהוא ת"ת מהא דאמרו ברכות י"ג ע"ב

כדי להזכיר י"מ בזמנה ופרש"י בזמן ק"ש ולמ"ל זה להזכיר י"מ בזמן ק"ש. ע"כ דגוף המצוה טפל לק"ש. ומה ששאלו ברכות י"ב ע"ב פרשת ציצית מפני מה קבעוהו בק"ש אין כונתם על י"מ דזה לרמב"ם שייד לק"ש ורק על כל הפרשה שאלו. והו"ל לאזכורי י"מ לחודי' כגון מודים אנחנו לך:

מגן אברהם סימן נח ס"ק ז

אף על פי שזמנ' וכו'. כתב הכ"מ ספ"א יש שואלין מ"ש דדרשי' כ"ז שבני אדם שוכבים גבי ק"ש של לילה גבי ק"ש של יום נמי נדרוש ובקומך כ"ז שבני אדם קמים דהיינו כל היום, וי"ל דאה"נ דהא אמרי' הקורא מכאן ואילך לא הפסיד הברכות ואלו לא היה זמן ק"ש הוי ברכותיו לבטלה והא דאמרי' בשעה שבני אדם קמים אסמכתא בעלמא הוא תדע דאטו בני מלכים רובא דעלמא נינהו אלא ודאי כדאמרן עכ"ל, ודבריו צ"ע חדא דהא הברכות אינן שייכי' לק"ש כמ"ש סי' ס' וא"כ אין ראייה מהברכות וע"ק דא"כ אף אחר שעה ד' יקרא הברכות ועוד דלדבריו ק"ש מדאוריית' זמנה כל היום וכל הלילה וה"ל מ"ע שלא הזמן גרמא דומיא דתפל' כמ"ש סי' ק"ו ס"ב ובגמרא אי' בהדיא דה"ל מ"ע שהזמן גרמא ול"נ דקושיא מעיקר' ליתא דבשלמא בשכבך פי' כ"ז שהוא שוכב אבל קימה לא מקרי אלא כשעומד ממטתו אבל אח"כ לא מקרי קימה רק עמידה או ישיבה או הילוך וכ"מ בס' חינוך וכ"כ בס' מ"כ בח"ה מ"ה ומ"ש מבני מלכים כ"כ מזה בס"ה:

מגן אברהם סימן ע ס"ק א

נשים וכו'. נ"ל דנשים פטורות ג"כ מברכת ק"ש דיש להם ג"כ זמן קבוע כמ"ש ס"ס נ"ח וכ"מ ממ"ש תר"י וז"ל ואף על פי שהתפל' יש לה זמן קבוע מ"מ כיון שאמרו הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו כמצוה שאין הז"ג דיינ' לה א"נ מפני שהוא רחמים עכ"ל וכ"ה בגמרא משמע דפטורין מברכות אלו גם מברכת הלבנה הם פטורין כמ"ש סי' תכ"ו אך נ"ל דמ"מ מחוייבים לומר אמת ויציב דזכירות י"מ הוא דאוריית' כמ"ש סי' ס"ו וא"כ צריכי' לסמוך גאולה לתפלה:

פרי חדש אורח חיים סימן נח סעיף א

מכל הלין מוכח בהידייא דקריאת שמע יש לה זמן קבוע מן התורה. ועוד נראה להביא ראייה מהא דתנן פרק מי שמתו [שם כ, א] נשים ועבדים וקטנים פטורין מקריאת שמע, ופרכינן [שם ע"ב] פשיטא מצות עשה שהזמן גרמא הוא וכל מצות עשה שזמן גרמא נשים פטורות וכו', ואי אמרת בשלמא דאיכא פטור זמן קריאת שמע דהיינו מג' שעות ואילך ניחא דקרי ליה מצות עשה שהזמן גרמא, אלא אי אמרת דזמן קריאת שמע של הלילה כל הלילה וזמן קריאת שמע של יום כל היום, א"כ ליכא שעה פטורה מקריאת שמע, וכיון דכן הוה ליה מצות עשה שאין הזמן גרמא דהא ליכא שעה פטורה, אלא ודאי כדאמרן. וא"ת והרי יציאת מצרים דכתיב בה [דברים טז, ג] למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, וקיימא לן [רמב"ם קריאת שמע א, ג] כבן זומא [ברכות יב, ב] דמריבוייא דכל מרבינן לילות, וכיון דכן הוה ליה מצות עשה שאין הזמן גרמא ואפילו הכי נשי פטירי. וי"ל דלא הוי דרשה גמורה אלא רמז בעלמא, וכ"כ הרמב"ם בפירוש המשניות [סוף פרק קמא דברכות], ודלא כדמשמע מדברי הראב"ד שהביא הרשב"א סוף פרק קמא דברכות:

שו"ת שאגת אריה (ישנות) סימן יב

אלא וודאי דנשים פטורות מהזכרת יצ"מ. תדע שהרי תנן נשי' ועבדים וקטנים פטורים מק"ש וכ"ש שפטורים מברכות שלפניה ושל אחרי' דערבית ושחרית. ואס"ד דנשי' חייבות בהזכרת יצ"מ הרי כמו שתיקנו חכמים הזכרת יצ"מ לאנשי' או פ' ויאמר לפירש"י והרמב"ם או ברכה שלאחריה של ק"ש דערבית ושחרית וכמש"ל וכדמוכח בפ"ב דברכות גבי הא דקאמר התם לא אמר אני ה' אלהיכם א"צ לומר אמת ופריך והא בעי אדכורי

יצ"מ ומשני דאמר הכי מודים אנחנו לך ה' אלהינו כו' כלו' דכך יאמר הנוסח' של ברכה ראשונה שלאחריה דערבית כדי להזכיר יצ"מ. אלמ' תיקנו חכמים נוסח הזכרת יצ"מ לאנשים שיזכרו כולם בנוסח א' ולא שיזכיר כל א' וא' כפי נוסח שירצה ואלו לנשים לא תיקנו נוסח מיוחד להזכרת יצ"מ. ש"מ דאין נשים חייבות בהזכרה זו וטעמ' דמילת' משום דה"ל מ"ע שהז"ג שנשים פטורות. ואף על גב דקי"ל כב"ז דדרי' ימי חיך הימים כל ימי חיך הלילות הרי שנוהג בימים ובלילות מ"מ ה"ל מ"ע שהז"ג כיון דשל יממא חלף ועבר זמנה בלילה ואם לא הזכיר ביום שוב א"צ להזכיר הזכרה זו של יום בלילה. ואף על גב דחייב נמי להזכיר יצ"מ בלילה הא הזכרה אחרית' היא ומשום הזכרת לילה היא אבל הזכרה של יום עבר זמנה וא"צ להזכיר' בלילה. וכן הזכרה של לילה חלף ועבר זמנה ביממ' ואם לא הזכיר בלילה א"צ להזכיר הזכרה זו ביום אף על גב דביום נמי חייב להזכיר יצ"מ ההיא מצוה אחרית' היא ומשום הזכרה דיממ' הוא דמזכיר שהרי הזכרה דיום ולילה תרתי מצות ותרת' אזכרות נינהו וכיון דשל יום ליתא בלילה ושל לילה ליתא ביום כל חדא וחדא הזכרה מהן ה"ל מ"ע שהז"ג ולא מהני הזכרה של יום לשוויה להזכר' של לילה למ"ע שאין הז"ג. דהא של יממא מצוה אחרית' היא ושל לילה אין זמנה ביום וכן של יום ליתא בלילה הילכך נשים פטורות מהזכרת יצ"מ וזה ברור:

וראיתי לבעל מג"א בא"ח סימן נ"ח שכ' כתב הכ"מ ספ"א יש שואלי' מ"ש דדרשינן כל זמן שבני אדם שוכבים גבי ק"ש של לילה גבי ק"ש של יום נמי נדרוש ובקומך כל זמן שב"א קמי' דהיינו כל היום. ותי' דאה"נ דהא אמר הקור' מכאן ואילך לא הפסיד הברכות ואלו לא היה זמן ק"ש היו ברכותיו לבטלה והא דאמר בשעה שב"א קמים אסמכת' בעלמ' הוא כו'. והקשה עליו בעל מג"א דלדבריו ק"ש מדאורי' זמנה כל היום וכל הלילה. וה"ל מ"ע שלא הז"ג דומיא דתפלה כמ"ש בסי' ק"ו ס"ב ובגמ' אית' בהדי' דה"ל מ"ע שהז"ג ע"כ. הנה אף שבאמת אין דברי הכ"מ נכונים בזה אין כאן מקומו מ"מ קושיא זו של המ"א עליו לאו כלום הוא דאפי' את"ל דק"ש של יום זמנה כל היום ושל לילה זמנה כל הלילה. מ"מ כיון דשל יום אין זמנ' בלילה ושל לילה אין זמנ' כל היום אלא עד הנץ החמ' לחוד. ה"ל מ"ע שהז"ג ונשים פטורות וכמש"כ.

אור שמח הלכות קריאת שמע פרק א הלכה ג

לכן אמינא דעיקר מצוות יציאת מצרים להזכיר מקרא (דברים טז, א - ג) דלמען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים, פשטא דקרא מיירי בחודש האביב, ועשית פסח, ולא תאכל עליו חמץ כו', כי בחפזון יצאת כו' למען תזכור את יום צאתך כו', וכמו דצריך להזכיר מעשה עמלק, ומקיים בפעם אחת לא תשכח דקרא, או דלמען תזכור היינו ע"י מצות תפילין וימים טובים שבהם אנו זוכרים יציאת מצרים, ולכך לא כתיב בלשון צווי, והא דקרי לה הגמרא (ברכות יד, א) דאורייתא, היינו דיש תקנות חכמים שאין זה רק משום משמרת, וכמו נטילת ידים וכי"ב, ויש שהוא משום ענינים שנתחדשו אחרי מתן תורה, כמו קריאת מגילה וכי"ב, ויש ענינים שהם להפקת רצון הבורא, אף כי לא הטיל ולא הכביד בתורת חובה, בכ"ז כאשר ראו ראשי הכנסיה כי זהו הפקת רצון הבורא לאופן היותר נרצה התחייבו בזה, וזה אל תבוז כי זקנה אמך כו' (משלי כג, כב; ברכות נד, א) והנה באשר אנו רואין שהבורא יתברך הגיד בתורתו שלתכלית זה יצאו בחיפזון, ומפני זה צוה בפסח ובשאר מצות למען תזכר כו' כל ימי חיך, תקנו אבותינו לזכור בפה מלא יציאת מצרים בכל יום, ולהודות לו על זה, וזהו השלמת רצון הבורא יתברך [ועל כי"ב אמרו בירושלמי (עיין סוטה פ"ה ה"ב) דלא מחוור] לכן מקרי דאורייתא, והחמירו בספיקו כאשר החמירו בספק דדברי קבלה לפי שיטת האחרונים [ועיין תוספות ב"ק דף פ"ט ע"ב סד"ה לא מפסיד ואין כו'].

[...]

ולפי זה אתי שפיר דבריש מי שמתו בירושלמי (ברכות פ"ג ה"א) מייתי אהא דפטור אבל מן התפילין קרא (דברים טז, ג) דלמען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, ימים שאתה עוסק בהן בחיים, ולא

במתים, והיינו דעיקר קרא קאי כמו דפרישית, ובתפילין כתיב (שמות יג, ט) והיה לך לאות כו' ולזכרון כו' כי כו' הוציאך ד' ממצרים, ועיין רש"י שם (שם, ח), ולפ"ז אפשר דנשים פטורות מיציאת מצרים, משום דחזינן דפטירי בעיקרא דזכר יציאת מצרים דליל ט"ו, משום דהוה מצות עשה שהזמן גרמא, ולא נוכל לומר דקרא למען תזכור קאי אמצה לפירוש רש"י (דברים טז, ג), ונשים הואיל ואיתנהו במצה מחיובות ג"כ בזה, דלא נמסר לנו היקשים ללמוד, ועוד דבכל השנה פטורים, משום דתפילין דעיקרא דדהו לזכרון יציאת מצרים וכן יציאת פטורים, ולכך גם חכמים לא חייבו אותם, וזה נכון, והא דפריך הגמרא (ברכות) בדף כ"א ע"א תנן בעל קרי וכו', ואי ס"ד אמת ויציב דאורייתא לברוך לאחריו כו', פירוש, כיון דחזינן דמחמיר שמואל לענין ספיקא ביציאת מצרים טפי מקריאת שמע, וכיון דחזינא דהקילו חכמים בבעל קרי לענין קריאת שמע, אף על גב דהוי דרבנן ובספיקא דילה אינו צריך לחזור, כל שכן לענין יציאת מצרים, ומשני דהא קא אידכר בקריאת שמע, פירוש, אף על גב דצריך להזכיר יציאת מצרים וקריעת ים סוף ומכת בכורים בכ"ז עיקרא דאסמכתא לא נזכר רק ביציאת מצרים.

[...]

ועוד אפשר דעיקר הזכרת יציאת מצרים דקרא סמך עלה רק על הזכרה דיום, ודרשא דכל (ברכות יב, ב) אינו מפורש כמו הך דיום צאתך כו', ובפרט למה דפרישית דלמדו כוונת התורה מתפילין דלהזכרת יציאת מצרים קאתי, א"כ ודאי עקרו אינו בלילה, וכן כתבו תלמידי ר"י (ברכות א, א בדפי הרי"ף) דמהאי טעמא אינו צריך להזכירו בלילה אם קרא מפלג המנחה, ועיין (בשאגת אריה) בסימן ח' מה שהשיג ע"ז, ולפמ"ש לא קשיא מידי עיין שם, ומה שכתב רבינו ומצוה להזכיר יציאת מצרים אינו רק מדרבנן, וידעתי כי הוא חדש מאד, בכ"ז הגדתי אשר עם לבבי, ויש להאריך בזה, דנראה מהגמרא ורמב"ם דזמנים של יציאת מצרים הוא נכלל בזמן קריאת שמע, וכמו שכתב וג' פרשיות אלו הן על סדר זה היא נקראת קריאת שמע, ועל זה כתב כל הלכות קריאת שמע והזמנים, ודלא כמו שכתב השאגת אריה, ואין להאריך, והמבין יבין, שוב ראיתי מה שכתב בגבורות ד' המוהר"ל מפראג בפרק ב' יעו"ש.

רבינו יונה מסכת ברכות דף א עמוד א

ועדיין יש לשאול כיון שאינו זמן קריאת שמע בשעה שקורין אותה בבית הכנסת היאך יוצא ידי חובה מהברכות אם אינו לילה לענין קריאת שמע ויש לומר שאע"פ שאינו לילה ממש מפני שלא יצאו הכוכבים אפילו הכי כיון ששקעה חמה והוי לילה לענין תפלה של ערבית כדלקמן הכא נמי דיינינן ליה לילה לקריאת הברכות ויכול לומר גולל אור מפני חשך וחשך [א:] מפני אור כיון ששקעה חמה ואינו יכול להתפלל תפלת המנחה משם ואילך כדבעינן למימר בפ' תפלת השחר וברכת אהבת עולם נמי אומרים אותה שהרי מצינו שעל קריאת פסוקים יכול לאמרה כדכתיבנא לעיל ולפיכך לא חיישינן אם אומרים אותה קודם צאת הכוכבים או אם אומרים אותה שתי פעמים וברכת גאל ישראל נמי אף על פי שהתקינו לאומרה בלילה כנגד יציאת מצרים שהיתה בלילה אפ"ה כיון שלא למדנו זכירת יציאת מצרים בלילה (ד' יב ב) אלא מרבוי דכל ימי חיך ואין כתיב שם לילה בפירוש אלא מיתור כל בלבד דרשינן ליה לא חיישינן אם אין אנו אומרים אותה בלילה ממש דכיון שלילה הוא לענין תפלת ערבית לילה הוי.

שו"ת שאגת אריה (ישנות) סימן ח

שאלה הזכרת יצ"מ של יום ושל לילה מאימתי תחלת זמנם של כל א' וא' ועד מתי נמשך סוף זמנם משל יום ושל לילה:

תשובה נ"ל דשל לילה תחלת זמנו משעת צה"כ כדקי"ל בכל דבר הנוהג בלילה דמשעת צה"כ הוי לילה ולא קודם לכן כדאמרי' בספ"ב דמגילה (דף כ) ויליף לה התם מקראי. וה"נ כיון דהא דמזכירים יצ"מ בלילות

ילפינן לה מקרא דכל ימי חיך אלו הימים כל ימי חיך לרבות את הלילות כדדריש לה בן זומא בספ"ק דברכות במתני' (דף יב) וקיי"ל כוותיה וכמ"ש לקמן סימן י"א אין זמנו עד צה"כ דה"ל לילה ואפי' אם הזכיר בבהש"מ פשוט לי דלא יצא י"ח וצריך לחזור ולהזכיר בלילה וודאי כיון דבהש"מ ספיק' הוא הא קי"ל ספיק' דאורי' לחומר'. וכדאמר שמואל בפ' מי שמתו (דף כא) ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר אמת ויציב מ"ט אמת ויציב דאורי' הוא מפני הזכרת יצי"מ שבו. ואפי' להני תנאי דמקדמי זמן ק"ש של ערבית קודם לצה"כ כדאמרי' ברפ"ק דברכות. ה"מ ק"ש דלא כתיב בה לילה אלא בשכבך כתיב גבה וס"ל להני תנאי דבשעוריה דכל חד וחד ה"ל זמן שכיבה אף על גב דאכתי לא עייל לילה. אבל גבי הזכרה דכתיב כל ימי חיך ימי חיך אלו הימים כל לרבות את הלילות א"כ לא מטי זמן הזכרה עד צה"כ. דמקמי הכי לאו לילה הוא וזה ברור.

אורחות חיים חלק א הלכות קריאת שמע סעיף כד

ספק קרא את שמע ספק לא קרא חוזר וקורא ומברך לפניו ולאחריה. ספק בירך ספק לא בירך אינו חוזר ומברך. והרשב"א כתב שאם הוא מסופק אם אמר אמת ויציב אפי' יודע שקרא את שמע חוזר וקורא אמת ויציב לפי שהוא מן התורה:

רבי עקיבא איגר אורח חיים סימן סז סעיף א

אמר שירת הים דיצא. חתני הגאון מו"ה משה נ"י אב"ד דק"ק פרעסבורג בתשובתו הנדפס בס' ים התלמוד השיג ע"ז דרחמנא קפיד תזכור יום צאתך ולא יום קריעת ים סוף. ולענ"ד אמת בפיו דלהדיא איתא במדרש ש"ה /ש"ר/ פכ"ב וז"ל שנו רבותינו. הקורא את שמע צריך להזכיר קרי"ס ומכת בכורות באמת ויציב ואם לא אמר מכות בכורות לא יצא:

השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם שכחת הלאוין מצוה א

המצוה הראשונה שנמנענו שלא ישכח אחד ממנו אמונת האלהות. וענין המניעה הזאת שנצטוינו מצוה ראשונה בקבלת מלכות שמים כלומר שנאמין שיש אלוה פועל כל הנמצאות מוציאן מאין מוחלט אל היש שהם עליו ואל היש שיחפץ בו בכל זמן מן הזמנים והוא שאמר יתב' ויתעלה אנכי י"י אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים, שהיא מצוה באמונה כמו שכתב הרב (מ"ע א) וביארנו אנחנו (מ"ע א) אותו בראיה מדבריהם ז"ל, צוה אותנו בזאת האמונה שהיא יסוד התורה וכפל לנו מניעה בכפירה ממנו שהוא בטול כל אמת. והוא אמרו (ואתחנן ו) השמר לך פן תשכח את י"י (אלהיך) אשר הוציאך מארץ מצרים מבית עבדים. ירצה בזה שלא נשכח עיקר האלהות ונכפור או נסתפק בו לומר שאין אלוה ושהעולם קדמון בעצמו או קדמון בסבה ועלה ולא ישתנה ונתן הראיה במצוה ובמניעה הנזכרים יציאת מצרים שנעשה באותות ומופתים מחודשים משנים התולדות מורים על אלוה קדמון חפץ ויכול ומחדש. שענין יציאת מצרים ליודעיו משתק כל כופר בחדוש העולם ומקיים האמונה בידיעת האלוה והשגחתו ויכלתו בכללים ובפרטים. וכפל המניעה הזאת ואמר ית' (עקב ח) השמר לך פן תשכח את י"י אלהיך לבלתי שמור מצותיו. וזו גם כן מניעה מלשכוח האמונה באלהות ושיכפור מפני זה בתורה ובמצות אמר (שם) ורם לבבך ושכחת את י"י אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים. ונתן עוד ראיה בזה מן האותות והמופתים הגדולים והנוראים אשר עשה לנו יתב' במדבר ואמר אחר זה (שם) המוליכך במדבר ארבעים שנה וגו'. כי מהם יתבאר לנו כי כל הטובות בארץ ובזולתה הם מאתו יתע' לא בכחנו ועוצם ידינו. אבל והיה אם שכח תשכח את י"י אלהיך והלכת אחרי אלהים אחרים (שם) התראה גם בעבודה זרה. והנה נתבאר זה. וזאת המניעה, רצוני לומר מפסוק השמר לך פן תשכח את י"י, זכרה בעל ההלכות (אות קעא):